

AZ AMERIKA-KÖZI EMBERI JOGI BÍRÁSKODÁSRA GYAKOROLT EURÓPAI BEFOLYÁS – MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ. VÁLASZOK A TANÁCSADÓ VÉLEMÉNYEK SZEMSZÖGÉBŐL

RAISZ ANIKÓ

Az emberi jogok nemzetközi védelmének leghatékonyabb szinterei a regionális emberi jogi bíróságok, mindenekelőtt az Emberi Jogok Európai és Amerika-közi Bírósága. E két, külön kontinensen, más nemzetközi szerződés alapján működő védelmi rendszer egymásra hatásának vizsgálata az elmúlt bő egy évtized legizgalmasabb nemzetközi jogi projektjei közé tartozik. Az elkövetkezőkben e kölcsönhatás egyik – az Amerika-közi tanácsadó véleményekben megmutatkozó – szegmensét vesszük górcső alá.

1. AZ EURÓPAI ÉS AZ AMERIKA-KÖZI RENDSZER

Az immár több mint hat évtizedes európai emberi jogvédelmi rendszer – mely az idők folyamán számos, olykor igen jelentős változáson ment át, s amelyet ma már a nem jogász európai polgár is tud azonosítani az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban EJEB) intézményével – és a részben európai mintára készült, de az amerikai viszonyokhoz adaptált úgynevezett Amerika-közi rendszer minden kétséget kizáróan a két legsikeresebb rendszer, hatékonyságát tekintve nemcsak regionális, de általánosságban nemzetközi szinten is. A strasbourgi székhellyel működő EJEB hihetetlen ügyteherrel dolgozik – 47 bírójára csaknem százezer ügy vár, és körülbelül évi 1000 ítéletet hoznak. Az EJEB ennek megfelelően immár csaknem két évtizede állandó bíróságként működik, azaz az ítélkezés egész évben folyamatos. Ezzel ellentétben az Emberi Jogok Amerika-közi Bírósága (a továbbiakban EJAB vagy Amerika-közi Bíróság) – amely az Amerika-közi rendszer sajátosságaiból következően egyéni panaszjogon alapuló kérelmet csak az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottságán (a továbbiakban EJABiz vagy Bizottság) keresztül kap – nem szembesül az európaihoz hasonló ügyteherrel – hét bírója nem is állandóan tartózkodik az EJAB San José-i (Costa Rica) székhelyén. A két bíróságnak egyébként azonos eljárásai vannak: tanácsadó véleményezési, állam-állam elleni, illetve egyéni panaszjogon alapuló. Ezen eljárások azonban merőben más szerepet töltenek be a két bíróság életében. Az EJAB – melyhez a Bizottság szűrőjén át, tehát jóval kevesebb egyéni panasz kerül – nemcsak a több mint háromszáz ügyén keresztül kíván hozzájárulni a

jogfejlődéshez, hanem igen komolyan veszi – és kiterjesztően is értelmezi¹ – az egyébként statútuma alapján is jóval szélesebb körű tanácsadó véleményezési eljárását, amely eddig huszonnégy tanácsadó véleményt eredményezett. (Állam-állam elleni eljárásra az EJAB előtt eddig még nem került sor.²) Az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt van néhány – részben nagyon jelentős – államközi eljárás, de a joggyakorlat gerincét – a közvetlenség okán – az egyéni panaszjogon alapuló eljárás adja. Tanácsadó véleményezési eljárása – mivel rendkívül szűk körben, csak bizonyos eljárási-szervezeti kérdésekre terjed ki – témánk szempontjából – egyelőre³ – egyáltalán nem bír jelentőséggel.

Jelen tanulmányban az európai emberi jogvédelmi rendszernek az Amerika-közi rendszerre gyakorolt hatását az EJAB tanácsadó véleményein keresztül vizsgálom.

2. A KÉT RENDSZER TANÁCSADÓ VÉLEMÉNYEI

A két tanácsadó véleményezési ítélezési gyakorlat között több okból alakult ki a már említett nagy különbség: mindenekelőtt az Amerika-közi rendszerhez képest az európaiban igen szűk a kérelmezők köre. Míg Amerikában számos AÁSZ⁴-szerven kívül a tagállamok is kérhetnek tanácsadó véleményt, addig Európában egyes egyedül a Miniszteri Bizottságnak van erre lehetősége – ez már önmagában is elegendő indok lehetne. Azonban ehhez még hozzáadódik két másik tényező: egyrészt a tanácsadó véleményezés tárgyi köre sokkal szélesebb az Amerika-közi rendszerben, azaz az Emberi Jogok Amerikai Egyezményén kívül gyakorlatilag minden amerikai államot érintő és emberi jogi vonatkozású nemzetközi szerződést értelmezhet (ráadásul nyilatkozhat belső jogszabályok egyezmény-kompatibilitásáról is), míg Európában csak az Emberi Jogok Európai Egyezménye van e körön belül;⁵ másrészt, amint arra már utaltam, a kiterjedt tanácsadó véleményezési gyakorlat Amerikában a peres eljárások közvetlen egyéni panaszjog hiányából fakadó kis számát próbálja meg ellensúlyozni.

Strasbourg azonban – mégpedig a peres ügyekben hozott egyes ítéletein, avagy egy-egy témakörre vonatkozó teljes ítélezési gyakorlatán keresztül – igen jelentős befolyást gyakorolt az Amerika-közi tanácsadó véleményezési gyakorlatra, és ezt a San José-i bírák nem is rejtették véka alá. Az amerikai tanácsadó vélemények több

¹ Bővebben lásd például SCHMID 2006, 415–447, 428.

² Az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottsága előtt már szerepelt egy államközi ügy a Costa Ricában élő nicaraguai migránsokkal szembeni állítólagos diszkrimináció témájában, de az – mivel elfogadhatatlanként elutasították – nem került a Bíróság elé. (EJABiz, Nicaragua kontra Costa Rica, 01/06, 2007. március 8.)

³ Hatályba lépésre vár ugyanis a 2013-as 16. Kiegészítő Jegyzőkönyv, amely az Európai Unió Bírósága előzetes döntéshozatali eljárásához hasonló rendszerrel bővítené az EJE tanácsadó véleményezési hatáskörét.

⁴ Amerikai Államok Szervezete

⁵ Más csatornákon keresztül az EJE elé terjeszthetők a biomedicina, illetve a kínzás tilalmáról szóló európai egyezményrel kapcsolatos kérdések is.

mint felében kifejezetten utalnak az európai gyakorlatra, vagy annak egy speciális szegmensére.

3. AZ AMERIKA-KÖZI TANÁCSADÓ VÉLEMÉNYEK EURÓPAI HIVATKOZÁSAI

Már rögtön a saját kompetenciáját vizsgáló *első tanácsadó véleményben* kitért az Amerika-közi Bíróság európai testvérére, mégpedig röviden elemezve annak tanácsadó véleményezési jogkörét. Kettőjük közötti egyik lényeges különbségként – az általam fent már említetteken kívül – azt hangsúlyozta, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága semmiképpen sem foglalkozhat az Európai Egyezményben rögzített jogok terjedelmének értelmezésével a tanácsadó véleményezési eljárásban.⁶ Az Amerika-közi Bíróság erre vonatkozó hatáskörét a későbbiekben többször is kihasználta, ez az amerikai rendszer egyik sarokkövévé vált. Saját szélesebb hatáskörének támogatására az EJAB azt az érvet is felhasználta, hogy mivel az Amerikai Egyezmény megalkotásakor már létezett az európai tanácsadó véleményezési eljárást bevezető Második Kiegészítő Jegyzőkönyv, és az Amerikai Egyezmény megalkotói erre különös figyelemmel is voltak, nyilvánvalóan kifejezett szándékuk volt az európaiktól eltérő, attól sokkal szélesebb körű tanácsadó véleményezési jogkört biztosítani az Amerika-közi Bíróság számára,⁷ hiszen az Amerikai Egyezmény szövegéből ez az egyetlen következtetés vonható le. A halálbüntetés korlátozásával kapcsolatos *harmadik tanácsadó véleményben* is az Amerika-közi Bíróság mindössze egy aspektusban hivatkozik az EJEB-re: első tanácsadó véleményéhez hasonlóan megemlíti a két tanácsadó véleményezési rendszer közötti különbséget.⁸ Ezen általános, alapvetően még csak az Európai Egyezmény szövegére koncentráló utalásokat azonban újabb, konkrét hivatkozások követték.⁹

A fenntartásoknak az Amerikai Egyezmény hatályba lépésére gyakorolt hatását firtató *második tanácsadó véleményben*¹⁰ az Amerika-közi Bíróság kifejtette, hogy a nemzetközi emberi jogi egyezmények nem a hagyományos értelemben vett multilaterális nemzetközi szerződések: alapvetően nem a többi részes állam viszonylatában keletkeznek az aláíró állam kötelezettségei, hanem a joghatósága alá tartozó személyek tekintetében. Érvelésének alátámasztására az Emberi Jogok Európai Bizottságának ítélezési gyakorlatából választott példát.¹¹ Az EJEBiz az *Ausztria kontra*

⁶ EJAB, OC-1/82 tanácsadó vélemény, para. 16. Vö. CANÇADO TRINDADE 2006, 476.

⁷ EJAB, OC-1/82 tanácsadó vélemény, para. 46.

⁸ EJAB, OC-3/83 tanácsadó vélemény, para. 43.

⁹ Illetve a második tanácsadó vélemény esetében időben megelőzték.

¹⁰ EJAB, Advisory opinion OC-2/82 of September 24, 1982, The effect of reservations on the entry into force of the American Convention on Human Rights (Arts. 74 and 75) (A fenntartásoknak az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye hatályba lépésére gyakorolt hatása; a továbbiakban: OC-2/82 tanácsadó vélemény).

¹¹ A 32. pontban is idézi az európai rendszert, mintegy negatív példaként, hiszen abban az időben még nem volt kötelező az egyéni panaszjog elfogadása Európában – mindez azonban mára aktualitását veszítette.

Olaszország (Pfunders) ügyben,¹² amely egyébként egy vámtisztviselő meggyilkolásával vádolt hat fiatalember elleni olasz büntetőeljárással kapcsolatos emberi jogi aggályokról szólt (lényegében a 6. és a 14. cikk megsértését sérelmezte Ausztria) és a harmadik állam kontra állam ügye volt a Bizottságnak,¹³ kijelentette, hogy az Európai Egyezmény objektív karakterrel rendelkezik, és inkább az egyének alapvető jogait kívánja megóvni a szerződő felek által elkövetett jogsértésektől, semmint a szerződő felek közti szubjektív jogokat hozna létre.¹⁴

A Costa Rica-i alkotmány tervezett módosításának egyezmény-kompatibilitásáról hozott *negyedik tanácsadó vélemény* a honosítás, illetve az állampolgárság megszerzésének kérdését érintette. Ebben – a Costa Rica-i alkotmány a személyek különböző csoportjai között különbséget tevő 14. és 15. cikkeinek vizsgálatával kapcsolatban – hivatkozik az EJEB *belga nyelvi ügyben*¹⁵ hozott ítéletére, abban is arra a kijelentésre, hogy a személyek közötti különbségtétel csak abban az esetben jogszerűtlen, ha annak nincs „objektív és ésszerű indoka”.¹⁶ A belga nyelvi ügyre és az abban szereplő indoklásra különvéleményében Rodolfo E. Piza-Escalante bíró is kitért, sőt, különvéleményének alátámasztására az európai ítélet két teljes releváns passzusát beidézte.¹⁷ Az Amerika-közi rendszerben a különvélemények korántsem mindig azt jelentik, hogy az adott bíró nem ért egyet az ítélettel/tanácsadó véleménynyel vagy annak indoklásával; sokszor pusztán arról van szó, hogy még részletesebben – általában: tudományos igénnyel – ki kíván fejteni egy-egy kérdéskört; e tekintetben tehát némileg eltér az európai gyakorlattól.¹⁸ Piza-Escalante mindazonáltal e különvéleményében arra a következtetésre jutott, hogy igenis diszkriminatív az alkotmánytervezet 15. cikke, amely többek között azt is előírja, hogy a honosítás során igazolni kell a megfelelő anyagi eszközök vagy munkahely meglétét (ám a többség végül úgy döntött, ez a kitétel megfelel az Egyezménynek).¹⁹ A belga nyelvi ügy valóban nagy jelentőségre tett szert, az EJEB számos későbbi ítéletében is kiindulópontként szolgált az abban foglaltak. Hogy mégis ilyen – alapvetően – eltérő következtetést vonhattak le ugyanabból az ítéletből, annak okára az említett pontokban maga az EJEB is felhívta a figyelmet: az ilyen esetekben az ítélet meghozatalához ugyanis mindig figyelembe kell venni a vizsgált állam társadalmának jogi és ténybeli jellemzőit – az Amerika-közi Bíróság bírái között a többség és a kisebbség valószínűleg e társadalmi kereteket ítélte meg különbözőképpen.²⁰

¹² EJBiz, Ausztria kontra Olaszország, elfogadhatóság, 1961. január 11., No. 788/60.

¹³ Lásd továbbá Yearbook of the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Directorate of Human Rights, 1962, p. 54.

¹⁴ EJAB, OC-2/82 tanácsadó vélemény, para. 29. (EJBiz, Ausztria kontra Olaszország, elfogadhatóság, 1961. január 11., para. 140.).

¹⁵ EJEB, belga nyelvi ügy, merits, 1968. július 23.

¹⁶ EJAB, OC-4/84 tanácsadó vélemény, para. 56.

¹⁷ EJAB, OC-4/84 tanácsadó vélemény, Rodolfo E. Piza-Escalante kv., para. 12.

¹⁸ Eligazodni az eredeti elnevezések alapján sem lehet, ezért alkalmaztam egységes fordítást.

¹⁹ EJAB, OC-4/84 tanácsadó vélemény, paras. 7, 68(4).

²⁰ EJEB, belga nyelvi ügy, merits, 1968. július 23., para. B.10.

Az ötödik tanácsadó véleményben²¹ az Amerika-közi Bíróság tüzetes vizsgálat alá vetette az európai emberi jogvédelmi rendszer egészét: először összehasonlította a két egyezmény vonatkozó – EJEE 10. és EJAÉ 13. – cikkeit.²² Amint azt az Amerika-közi Bíróság is kiemeli, a véleménynyilvánítás szabadsága jogszerű korlátozásának feltételei között az amerikai egyezménnyel ellentétben az európai tartalmazza a „demokratikus társadalomban szükséges” fordulatot. Azonban úgy gondolják, az EJAÉ képvisleti demokráciából eredő jogokra utaló 29. cikke kompenzálja ennek hiányát, sőt, „e különbség jelentőségét veszíti”: ez is mutatja, hogy az Amerika-közi bírúk számára a véleménynyilvánítás szabadsága európai védelmi szintjének elérése volt a cél. Sőt, adott esetben inkább a meghaladása, hiszen az Európai Egyezmény a korlátozásra sokkal több lehetőséget biztosít.²³ Az Amerika-közi Bíróság ezek után egy teljes paragrafust szentelt az EJEB legfontosabb megállapításainak ismertetésére, amelyeket – mindenfajta különösebb magyarázat nélkül – egész egyszerűen beépített a saját érvelésébe és értelmezésébe. Mindenekelőtt a híres *Sunday Times* ügyből²⁴ idéz. Az EJEB – egyébiránt a *Handyside*-ügyben tett megállapításait ismételve – a „szükséges” fogalom értelmezése során arra a következtetésre jutott, hogy az nem feltétlenül „elengedhetetlen” jelent, ám nem is pusztán „hasznosat”, „ésszerűt” avagy „kívánatosat”, inkább „súlyos társadalmi szükségletként”²⁵ fogalmazható meg. „E következtetés alkalmazható az Amerikai Egyezményre is” – fogalmazott az Amerika-közi Bíróság, és az elkövetkezőkben e fogalmak nyomán értelmezte az EJAÉ 13. cikk (2) bekezdése által említett korlátozási lehetőségeket, megkövetelve az „ellenállhatatlan kormányzati érdekeket”.²⁶ A fenti *Sunday Times*, illetve a *Barthold-ítéletekre*²⁷ hivatkozva pedig alátámasztja, miért követeli meg e korlátozások kapcsán az arányosságot.²⁸

Később felhívja a figyelmet arra, hogy az Európai Egyezmény nem tartalmaz az EJAÉ 13. cikk (3) bekezdésének megfelelő kitélt, miszerint a kommunikáció és a vélemények áramlása korlátozásának közvetett módjai is tilosak – egyébiránt mind az állam, mind magánszemélyek részére (ez utóbbit az állam az 1. cikk (1) bekezdéséből következően köteles megakadályozni).²⁹ Álláspontom szerint azonban ez nem

²¹ Ez az ügy az Amerika-közi Bizottság előtti, Costa Ricát érintő Schmidt-ügy nyomán indult el. Lásd továbbá STRAUSS 1987, 891–317, 896.

²² EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 43. A dokumentumszövegek tekintetében egyébként megjelenik a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának vizsgálata is.

²³ EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 45.

²⁴ EJEB, *Sunday Times* kontra Egyesült Királyság, 1979. április 26., No. 6538/74.

²⁵ „pressing social need”; EJEB, *Sunday Times* kontra Egyesült Királyság, 1979. április 26., para. 59.

²⁶ „compelling governmental interests”; EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 46.

²⁷ EJEB, *Barthold* kontra Németország, 1985. március 25., No. 8734/79.

²⁸ EJEB, *Sunday Times* kontra Egyesült Királyság, 1979. április 26., para. 62. és EJEB, *Barthold* kontra Németország, 1985. március 25., para. 59.

²⁹ EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 47.

akkora hiányosság, amint e sorokból kitűnik. Amint azt *Loucaides bíró* az *Amihalachioaie kontra Moldova* ügyben³⁰ tett különvéleményében kifejtette, a közvetett módon elért korlátozás sem megengedhető – mindez arra bizonyíték, hogy – habár az Európai Egyezmény valóban nem tartalmazza a fenti kitélt *expressis verbis* – az európai bírák teljesen egyértelműen mégis ezt is a korlátozás formájának tekintik. Mindazonáltal az Amerika-közi Bíróság arra az eredményre jutott, hogy az Amerikai Egyezmény szélesebb körű védelmet biztosít a véleménynyilvánítás terén, mint az európai.³¹ A későbbiekben pedig olyan kijelentéseket tesz, amelyek világosan kifejezik, hogy milyen természete is van az európai–amerikai kölcsönhatásnak az amerikai kontinensen, azaz miért is hivatkozik és mikor hivatkozik az Amerika-közi Bíróság az európai ítélkezési gyakorlatra. Az Amerika-közi Bíróság – mint írja – gyakran hasonlítja össze az Amerikai Egyezményt más nemzetközi egyezmények rendelkezéseivel, annak érdekében, hogy hangsúlyozzon bizonyos, a jog megfogalmazásával kapcsolatos aspektusokat. Ezt a megközelítést azonban sosem lehet arra használni, hogy olyan korlátozásokat vigyenek bele az Amerikai Egyezménybe, amelyek annak szövegében nem szerepelnek. Mindez akkor is igaz, ha az említett korlátozások a másik nemzetközi egyezményben benne foglaltatnak.³² Vagyis az Amerika-közi Bíróság szívesen felhasználja az egyéb emberi jogvédelmi rendszerek – s különösen az európai – eredményeit, de mindig csak a jogok értelmezése, illetőleg kiterjesztő értelmezése érdekében, az eredmény soha nem a megszorító értelmezés.

A tanácsadó vélemény később idézi a fent már említett, a második tanácsadó véleményben is szereplő *Ausztria kontra Olaszország ügy* egyik passzusát, amely többek között azt is megállapította, hogy a szerződő felek célja az volt, hogy Európa szabad demokráciáinak olyan közös rendjét állítsák fel, amelynek célja a politikai hagyományok, ideálok, szabadság és a jogállamiság közös örökségének biztosítása.³³ Az Amerika-közi Bíróság szerint mindez az amerikai államokban is megállja a helyét:³⁴ a véleménynyilvánítás szabadsága alapvetően a demokrácia sarokköve.³⁵ Rendkívül érdekes jelenség ugyanakkor az Amerikai Egyezménynek a véleménynyilvánítás szabadságát követő 14. cikke,³⁶ amely a válaszadáshoz való jogot rögzíti.

³⁰ EJEB, *Amihalachioaie kontra Moldova*, 2004. április 20., No. 60115/00.

³¹ EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 50.

³² EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 51.

³³ EJEBiz, *Ausztria kontra Olaszország, elfogadhatóság*, 1961. január 11., para. 138.

³⁴ EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 69.

³⁵ EJAB, OC-5/85 tanácsadó vélemény, para. 70.

³⁶ EJAE 14. cikk: „1. Bárkinek, akit általánosságban sérelem ért egy jogszerűen működtetett kommunikációs médium által terjesztett helytelen vagy bántó állítás vagy eszme nyomán, joga van a válaszadásra vagy a helyesbítésre ugyanazon kommunikációs tér felhasználásával, a jogszabály által előírt feltételek mellett.

2. A helyesbítés vagy válasz semmi esetre sem helyettesíti az egyébként esetlegesen felmerülő egyéb felelősséget.

3. A méltóság és hírnév hatékony védelme érdekében minden kiadónak és minden újságnak, mozi-, rádió- vagy televíziótársaságnak rendelkeznie kell egy személlyel, akit nem védenek mentességek vagy különleges kiváltságok.” (a szerző saját fordítása)

Ennek vizsgálatakor, a *hetedik tanácsadó véleményben*³⁷ az Amerika-közi Bíróság a Miniszteri Bizottság egyik – azonos témájú – határozatára³⁸ hivatkozik.³⁹ Ez a határozat annyiban támasztja alá a San José-i álláspontot, hogy a válaszadáshoz való jogot – amely *expressis verbis* nem szerepel az Európai Egyezményben, mely pusztán „mások jó hírnevét”, illetve „jogait” említi – az EJEE 10. cikkére alapozza. Az Amerika-közi Bíróság ebben látja azon álláspontjának megerősítését, hogy a válaszadáshoz való jog szorosan kötődik a véleménynyilvánítás szabadságához, és nem véletlenül szerepel az Amerikai Egyezményben két egymást követő cikkben. Gros Espiell bíró e tanácsadó véleményhez fűzött különvéleményében hivatkozik még az EJEB *Lingens-ügyben*⁴⁰ hozott döntésére is, amelynek értelmében „pluralizmus, tolerancia és felvilágosultság nélkül nem létezik demokratikus társadalom”.⁴¹ Ezen idézet után azonban a fent már említett következtetésre jut, miszerint a véleménynyilvánítás szabadsága egyensúlyban kell, hogy álljon mások jogainak és jó hírnevének tiszteletével. Gros Espiell szerint ezenfelül a tanácsadó vélemény igazi relevanciáját az adja, amelyet az EJAE 2. cikkkel kapcsolatban fejtett ki – mégpedig hogy a 14. cikknek megfelelő jogszabályokkal nem rendelkező országokban azokat sürgősen pótolni kell –; a 2. cikknek pedig nincs megfelelője az Európai Egyezményben.⁴² Az európai ítélkezési gyakorlat amerikai bírák közötti behatós ismeretéről és kontinensen átnyúló relevanciájáról tanúskodik az, hogy Piza-Escalante bíró is elemzi különvéleményében az európai ítélkezési gyakorlat egy másik, Gros Espiell utóbbi megállapításához kapcsolódó szegmensét. Ő az *Eckle*-⁴³ és *Marckx-ügyekben*⁴⁴ hozott ítéletekre utal, mégpedig a tekintetben: a kormány nem hivatkozhat saját belső jogának hiányosságaira annak érdekében, hogy kibújjon az egyezményben vállalt kötelezettségei alól.⁴⁵ Ahogy már Gros Espiell, ő is konstatálja az EJAE 2. cikknek megfelelő európai rendelkezés hiányát, ugyanakkor – az érintett amerikai államokat cselekvésre ösztönző – érvelésének alátámasztására ő is megjegyzi, bár az EJAE 2. cikknek nincs az Európai Egyezményben párhuzamos rendelkezése, ez még nem jelenti, hogy az európai

³⁷ EJAB, Advisory opinion OC-7/85 of August 29, 1986, Enforceability of the rights to reply or correction (Arts. 14(1), 1(1) and 2 American Convention on Human Rights) (A válaszadásra vagy helyesbítésre vonatkozó jog kikényszeríthetősége; a továbbiakban: OC-7/85 tanácsadó vélemény)

³⁸ Committee of Ministers, Resolution (74) 26 on the right of reply – position of the individual in relation to the press, 1974. július 2.

³⁹ EJAB, OC-7/85 tanácsadó vélemény, para. 25.

⁴⁰ EJEB, *Lingens* kontra Ausztria, 1986. július 8., No. 9815/82.

⁴¹ EJAB, OC-7/85 tanácsadó vélemény, Gros Espiell kv., para. 5. (EJEB, *Lingens* kontra Ausztria, 1986. július 8., No. 9815/82., para. 41. – Egyébiránt ez a kijelentés is szerepelt már a *Handyside-ügyben*...).

⁴² EJAB, OC-7/85 tanácsadó vélemény, Gros Espiell kv., para. 6.

⁴³ EJEB, *Eckle* kontra Németország, 1982. július 15., No. 8130/78.

⁴⁴ EJEB, *Marckx* kontra Belgium, 1979. június 13., No. 6833/74.

⁴⁵ EJAB, OC-7/85 tanácsadó vélemény, *Piza Escalante* kv., para. 19.

államok ne lennének kötelesek esetleges hibás vagy hiányos jogrendjüket módosítani vagy kiegészíteni annak érdekében, hogy az megfeleljen a vállalt nemzetközi kötelezettségeknek.⁴⁶

A tizenharmadik tanácsadó vélemény alapvetően a két rendszer szoros kapcsolataira szolgáltat újabb példát: az Amerika-közi Bíróság utal arra, hogy az Amerikai Egyezmény egyes részeit kifejezetten az európai minta alapján készítették (“*these norms were based upon...*”): például ez történt az EJAÉ itt vizsgált 50. és 51. cikkei esetében – természetesen ez még az 1960-as, 70-es évek európai szabályrendszerét jelentette (az akkori 31. és 32. cikket), a Miniszteri Bizottság nagyobb szerepvállalásával, és az EJE Bizottság meghatározó szerepével.⁴⁷ Mivel az amerika-közi rendszer végül nem teljesen úgy épült fel, mint az európai, a Miniszteri Bizottság akkori jogszabályait végül az Amerika-közi Bizottság kapta, így – mint említettük – adott esetben ő utalhatja az ügyeket az Amerika-közi Bíróság elé.⁴⁸

A tizennegyedik tanácsadó véleményben⁴⁹ az Amerika-közi Bizottság első feltett kérdése kapcsán idézik az EJE Bizottság ítélezési gyakorlatát. Itt azon jogszabályok joghatásairól van szó, amelyek nyilvánvalóan megsértik az államnak az egyezményben vállalt kötelezettségeit. Ennek kapcsán – saját érvelését és a kérdésre adott válaszát megerősítendő – az Amerika-közi Bíróság az Emberi Jogok Európai Bíróságának *Klass és társai*,⁵⁰ *Marckx-* és *Adolf-ügyeire*⁵¹ hivatkozik, amelyekben sor került az „áldozat” fogalmának értelmezésére – az Amerika-közi Bíróság ezt többek között az állam egyezménybeli kötelezettségeivel kötötte össze.⁵²

A tizenötödik tanácsadó véleményben⁵³ – a chilei kérelemnek köszönhetően – eljárás kérdésekről volt szó, nevezetesen az Amerika-közi Bizottság által kiadott jelentések megváltoztathatóságáról, illetve jogi erejéről. Ehhez Máximo Pacheco Gómez bíró fűzött különvéleményt, amelyben magyarázatot szolgáltatott arra, miért nem ért egyet a többségi véleménnyel, amely szerint az Amerika-közi Bizottság csak rendkívüli esetekben változtathatja meg a jelentését (szerinte – mivel Chile a kérel-

⁴⁶ EJAB, OC-7/85 tanácsadó vélemény, Piza Escalante kv., para. 26.

⁴⁷ EJAB, OC-13/93 tanácsadó vélemény, para. 46.

⁴⁸ EJAB, OC-13/93 tanácsadó vélemény, para. 47.

⁴⁹ EJAB, Advisory opinion OC-14/94 of December 9, 1994, International responsibility for the promulgation and enforcement of laws in violation of the Convention (Arts. 1 and 2 of the American Convention on Human Rights) (Az Egyezménnyel ellentétes jogszabályok meghozataláért és végrehajtásáért való nemzetközi felelősség; a továbbiakban: OC-14/94 tanácsadó vélemény)

⁵⁰ EJE, *Klass és társai* kontra Németország, 1978. szeptember 9., No. 5029/71.

⁵¹ EJE, *Adolf* kontra Ausztria, 1982. március 26., No. 8269/78.

⁵² EJAB, OC-14/94 tanácsadó vélemény, para. 47.

⁵³ EJAB, Advisory opinion OC-15/97 of November 14, 1997, „Reports of the Inter-American Commission on Human Rights” (Art. 51 American Convention on Human Rights) (Az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottságának jelentése; a továbbiakban: OC-15/97 tanácsadó vélemény)

met visszavonta – a bíróság meg sem adhatta volna a tanácsadó véleményét).⁵⁴ E különvéleményben utal a már a tizenharmadik vélemény kapcsán kiemelt tényre, miszerint az EJAE 50. és 51. cikke az EJEE (akkori) 31. és 32. cikkének mintáján alapul. Kifejti, hogy az európai rendszerben sosem fordult elő az, hogy a Bizottság megváltoztatta volna a már a Miniszteri Bizottság és az állam felé kommunikált jelentést, erre egyébként az EJEE sem tartalmaz(ott) rendelkezést. Mint írja, az EJEE e tekintetben az Amerikai Egyezmény alapja.⁵⁵ Kiemeli azt is, hogy – az akkori rendszer értelmében – bár az EJE Biz jelentése nem volt módosítható, ugyanakkor az EJE Biz ítéletének felülvizsgálatára volt mód.⁵⁶ Ettől valóban logikusabbnak tűnik az amerikai rendszer, amelyben a bírósági ítélet végleges;⁵⁷ itt ugyanakkor a bizottsági jelentés nem kötelező erejű, hanem az adott állam együttműködésére épül.⁵⁸ Mindenezek alapján szerinte a helyes válasz az lett volna, hogy az amerika-közi bizottsági jelentés egyáltalán nem változtatható meg.⁵⁹

A rendkívüli jelentőséggel bíró, a konzuli kapcsolatok jogában szereplő információs joggal kapcsolatban adott *tizenhatodik tanácsadó véleményben*⁶⁰ is említésre kerül az európai rendszer. Az EJE Biz néhány olyan ítéletét említik, amelyben Strasbourg kifejezésre juttatta, hogy az emberi jogi egyezmények „élő jogot” képeznek, amelyek evolutív értelmezésekor figyelembe kell venni az időközben bekövetkezett – társadalmi – változásokat és a jelenkori körülményeket. Megnevezik a *Tyrer kontra Egyesült Királyság*,⁶¹ a *Marckx kontra Belgium* és a *Loizidou kontra Törökország*⁶² ügyeket.⁶³ Ez a felfogás természetesen elengedhetetlen volt a tizenhatodik vélemény – fentebb már ecsetelt – eredményeinek kimondásához. Különvéleményében Caçado Trindade ismét visszatér a *Marckx-ügyre*, illetve az abban foglalt problematikára (a törvényes és törvénytelen gyermekek megkülönböztetésének legitimitására 1950-ben, illetve a 70-es években); érvelésének lényeges pontját képezi az európai felfogás.⁶⁴

⁵⁴ EJAB, OC-15/97 tanácsadó vélemény, Máximo Pacheco-Gómez kv., para. 2. Ez a vélemény tehát az Amerika-közi Bíróság tanácsadó véleményezési jogkörének alapjait is érintette. Lásd továbbá CAÇADO TRINDADE: The Inter-American system of protection of Human Rights: the developing case-law of the Inter-American Court of Human Rights (1982–2005), p. 479.

⁵⁵ EJAB, OC-15/97 tanácsadó vélemény, Máximo Pacheco Gómez kv., para. 17.

⁵⁶ EJAB, OC-15/97 tanácsadó vélemény, Máximo Pacheco Gómez kv., para. 26.

⁵⁷ EJAB, OC-15/97 tanácsadó vélemény, Máximo Pacheco Gómez kv., para. 27.

⁵⁸ EJAB, OC-15/97 tanácsadó vélemény, Máximo Pacheco Gómez kv., para. 28.

⁵⁹ EJAB, OC-15/97 tanácsadó vélemény, Máximo Pacheco Gómez kv., para. 38.

⁶⁰ Lásd CAÇADO TRINDADE 2007, 5.; ACEVES 1998, 304.; EPPS 2004, 8. A bécsi egyezményből származó egyéni jogok tekintetében lásd még RAY 2003, 1765.

⁶¹ EJE Biz, Tyrer v. United Kingdom, 1978. április 25., No. 5856/72., para. 31.

⁶² EJE Biz, Loizidou kontra Törökország, 1995. március 23., para. 71.

⁶³ EJAB, OC-16/99 tanácsadó vélemény, para. 114.

⁶⁴ EJAB, OC-16/99 tanácsadó vélemény, Caçado Trindade kv., paras. 7., 8. A 11. pontban bővebben kitér a Tyrer- és Loizidou-ügyekre is, a 7. pontban pedig – a fejlesztő értelmezés kapcsán – az Airey kontra Írország (1979. október 9., No. 6289/73.; gazdasági és szociális

A tizenhetedik tanácsadó véleményben az Amerika-közi Bíróság az EJEB diszkriminációval kapcsolatos megállapításaira hivatkozik, mert nem minden megkülönböztetés támadja az emberi méltóságot.⁶⁵ Az EJEB szerint csak akkor beszélünk hátrányos megkülönböztetésről, ha nincs objektív és ésszerű igazolás; az Amerika-közi Bíróság az európai gyakorlatból a *Willis kontra Egyesült Királyság*,⁶⁶ *Wessels-Bergervoet kontra Hollandia*,⁶⁷ a *Petrovic kontra Ausztria*⁶⁸ és a már említett belga nyelvi ügyet említi. Mindezen jogszerűen egyenlőtlen bánásmód természetesen a gyermekekkel szembeni bánásmód kapcsán vált érdekessé, amikor is az Amerika-közi Bíróság e tanácsadó véleményben általánosságban kényszerült választ adni a gyermekekkel szembeni különböző elbánások jogszerűségére – például büntetőeljárás avagy családjog kapcsán. Idézi az EJEB családdal kapcsolatos felfogását is (a *Keegan kontra Írország*⁶⁹ és a *Kroon és társai kontra Hollandia*⁷⁰ ügyeket), amely a 90-es években már kiterjedt a házasságon alapuló kapcsolatokon kívüli, *de facto* családi kötelékekre is.⁷¹ Mindez az amerikai rendszerben különösen az utcagyerekek viszonylatában jutott nagy jelentőséghez.

A gyermekek szülőktől történő elvétele kapcsán is utal a tanácsadó vélemény az EJEB 8. cikkel kapcsolatos joggyakorlatára. Saját magára vonatkozóan is adottnak veszi azt a Strasbourg által kimondott tény, hogy a szülők és gyermekeik közötti harmonikus kapcsolat élvezete a családi élet alapvető elemének számít, és kapcsolatukat akkor is biztosítani kell, ha a gyermekeket elkülönítik a szülőktől, ellenkező esetben jogsértés történik.⁷² Az Amerika-közi Bíróság az európai gyakorlat kimerítő elemzését adja a következő paragrafusokban, és érveinek alátámasztására az EJEB 8. cikkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatának jelentős részére hivatkozik (de a felsorolás természetesen nem taxatív...). Egyebek mellett említi a *Buchberger kontra Ausztria*,⁷³ az *Elsholz kontra Németország*,⁷⁴ a *Johansen kontra Norvégia*,⁷⁵ a *Berrehab kontra Hollandia*⁷⁶ és a *Gül kontra Svájc*⁷⁷ ügyeket is. Az ezekben tartalmazott strasbourgi érvelést és logikai felépítést pedig egy az egyben alkalmazza az Amerika-

jogok témakörében) és a *Dudgeon kontra Egyesült Királyság* ügyekre (1981. október 22., No. 7525/76.; homoszexualitás tekintetében) is.

⁶⁵ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 46. Lásd továbbá BUTLER 2005, 155.

⁶⁶ EJEB, *Willis kontra Egyesült Királyság*, 2002. június 11., No. 36042/97.

⁶⁷ EJEB, *Wessels-Bergervoet kontra Hollandia*, 2002. június 4., No. 34462/97.

⁶⁸ EJEB, *Petrovic kontra Ausztria*, 1998. március 27., No. 20458/92.

⁶⁹ EJEB, *Keegan kontra Írország*, 1994. május 26., No. 16969/90.

⁷⁰ EJEB, *Kroon és társai kontra Hollandia*, 1994. október 27., No. 18535/91.

⁷¹ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 69.

⁷² EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 72.

⁷³ EJEB, *Buchberger kontra Ausztria*, 2001. december 20., No. 32899/96.

⁷⁴ EJEB, *Elsholz kontra Németország*, 2000. július 13., No. 25735/94.

⁷⁵ EJEB, *Johansen kontra Norvégia*, 1996. augusztus 7., No. 17383/90.

⁷⁶ EJEB, *Berrehab kontra Hollandia*, 1988. június 21., No. 10730/84.

⁷⁷ EJEB, *Gül kontra Svájc*, 1996. február 19., No. 23218/94.

közi Bíróság. Többek között az *Olsson kontra Svédország*⁷⁸ ügyre hivatkozva kijelenti: a gyermeknek családjától történő elszakítását csak a gyermek érdekei indokolhatják.⁷⁹ Ugyanakkor – a fenti európai ügyekre hivatkozással – arra is rámutat az Amerika-közi Bíróság (pontosabban az EJEB, és ezt átveszi San José), hogy a gyermek érdekeinek meghatározása tekintetében igen széleskörű hatáskörökkel rendelkeznek a hatóságok, habár bizonyos korlátokat – például láthatási jogok – be kell tartaniuk.⁸⁰ Tisztességes egyensúlyt kell tehát találni az egyén és a közösség, valamint a kiskorú és szüleinek érdekei között.⁸¹

Az állam védelmi kötelezettségei tekintetében is utal az európai gyakorlatra (*A. kontra Egyesült Királyság*,⁸² valamint *Z. és társai kontra Egyesült Királyság*⁸³ ügyek).⁸⁴ az állam köteles megvédeni a gyermek jogait harmadik személy általi jogsértésektől; valamint adott esetben a saját szülei által elhanyagolt gyermekről is az állam köteles gondoskodni.

Büntetőjogi tekintetben az EJEB 6. cikkel kapcsolatos ítélezési gyakorlatából idéz az Amerika-közi Bíróság. A büntetőeljárásokban mindkét fél jelenléte szükségességének alátámasztására idézi azt, hogy az EJEB álláspontja szerint miért is jelentős mindkét fél meghallgatása: nevezetesen, hogy a felek hallhassák és megvitathassák az állítólagos bizonyítékok létét, illetve hogy ezáltal befolyást gyakoroljanak a bíróságra.⁸⁵ Továbbá kitér az EJEB azon lényeges megállapítására is (*T. kontra Egyesült Királyság*⁸⁶), hogy a meghallgatások nyilvánosságának követelményét a bűncselekménnyel vádolt gyermek jogainak szem előtt tartásával kell teljesíteni.⁸⁷

Szerephez jut az EJEB gyakorlata Trindade bírónak e tanácsadó véleményhez fűzött különvéleményében is, ahol először is azt az európai gyakorlatot nevesíti Trindade, amelyben az Európai Egyezményben található jogai sérelme miatt gyermekek fordulhattak sikeresen a strasbourgi bírósághoz, gyakorolva egyéni panaszjogukat:⁸⁸ megemlíti az *X. és Y. kontra Hollandia*,⁸⁹ a *Tanrikulu kontra Törökország*,⁹⁰ az *Akdeniz és társai kontra Törökország*,⁹¹ az *Oneryildiz kontra Törökország*⁹² és az *A. kontra Egyesült Királyság*⁹³ ügyeket. Ezek közül először az *X. és Y.*

⁷⁸ EJEB, *Olsson kontra Svédország*, 1988. március 24., No. 10465/83.

⁷⁹ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 73.

⁸⁰ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 74.

⁸¹ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 74.

⁸² EJEB, *A. kontra Egyesült Királyság*, 1998. szeptember 23., No. 25599/94.

⁸³ EJEB, *Z. és társai kontra Egyesült Királyság*, 2001. május 10., No. 29392/95.

⁸⁴ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 90.

⁸⁵ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 133.

⁸⁶ EJEB, *T. kontra Egyesült Királyság*, 1999. december 16., No. 24724/94.

⁸⁷ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, para. 134.

⁸⁸ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, Cançado Trindade kv., para. 56.

⁸⁹ EJEB, *X és Y kontra Hollandia*, 1985. március 26., No. 8978/80.

⁹⁰ EJEB, *Tanrikulu kontra Törökország*, 1999. július 8., No. 23763/94.

⁹¹ EJEB, *Akdeniz és társai kontra Törökország*, 2001. május 31., No. 23954/94.

⁹² EJEB, *Öneryildiz kontra Törökország*, 2002. június 18., No. 48939/99.

⁹³ EJEB, *A. kontra Egyesült Királyság*, 1998. szeptember 23., No. 100/1997/884/1096.

kontra Hollandia ügyet elemzi külön, amelyben – egy szellemi fogyatékos 16 éves fiatal lány megerőszkolása kapcsán – az EJEB kifejtette, hogy a magánéletbe beletartozik a szexuális élet is. Ennek integritását is biztosítani kell az államnak, mégpedig a harmadik személyek viszonyában is.⁹⁴ Ezen állami kötelezettséget tartja ennek nyomán egyértelműnek az amerikai rendszerben is Trindade. Ennek megalapozására hivatkozik az *A. kontra Egyesült Királyság* és a *Z. és társai kontra Egyesült Királyság*⁹⁵ ügyekben tett strasbourgi megállapításokra is: az állam tevőleges cselekvésre köteles a gyermekek – bántalmazással szembeni – védelmében.⁹⁶ Még García Ramírez is megemlíti különvéleményében a többség által már megnevezett *T. kontra Egyesült Királyság* európai ítéletet, kitérve az európai államok abban felsorolt büntethetőségi korhatárait.⁹⁷

A papír nélküli bevándorlók⁹⁸ jogairól szóló *tizennyolcadik tanácsadó véleményben*⁹⁹ már az államok, nemzetközi szervezetek, illetve magánszemélyek észrevételeiben és *amici curiae* leveleiben¹⁰⁰ is megjelenik az európai gyakorlat, amely bizonyítékul szolgál arra, hogy az amerika-közi szereplők is ráébredtek arra, hathatós érv lehet egy-egy strasbourgi ítélet vagy annak összessége saját érvelésük alátámasztásakor. Így tett a Legal Clinics of the College of Jurisprudence of the Universidad San Francisco de Quito a hátrányos megkülönböztetés tilalma és a hatékony jogvédelem *jus cogens* jellege következményeinek hangsúlyozása kapcsán, a Center for Justice and International Law pedig a hátrányos megkülönböztetés kapcsán idézte a strasbourgi gyakorlatot, és az Amerika-közi Bizottság is erre építette fel érvelését.¹⁰¹ Maga az Amerika-közi Bíróság is utal – a jogok tiszteletben tartásának kötelezettségére vonatkozó EJAE 1. cikk vizsgálata kapcsán – az *Írország kontra Egyesült Királyság ügyben*¹⁰² tett azon megállapításra, miszerint az államnak nemcsak legfelsőbb szervei kötelesek az alapvető jogok védelmére, de biztosítani kell, hogy ezt az

⁹⁴ (azaz nem állami ügynökök) EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, Caçado Trindade kv., para. 61.

⁹⁵ EJEB, Z és társai kontra Egyesült Királyság, 2001. május 10.

⁹⁶ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, Caçado Trindade kv., para. 63.

⁹⁷ EJAB, OC-17/2002 tanácsadó vélemény, Sergio García Ramírez kv., para. 12.

⁹⁸ A bevándorlók nemzetközi helyzetének elemzéséről lásd CHOLEWINSKI 2008, 184., továbbá a bevándorlók speciális helyzetelemzését lásd az emberi jogok rájuk történő kiterjesztését méltató SATTERTHWAITTE 2005. cikkben. Ezenfelül lásd még ROSENBLUM 2006, 26.

⁹⁹ Mexikó a US Supreme Court Hoffman Plastic Compounds-ügyben hozott ítélete kapcsán nyújtotta be a kérelmet. Lásd LYON 2007, 183. és SMITH 2007, 293. A tanácsadó vélemény még olyan kérdésekre is kitér, mint a határvédelemé, amelyben erőteljesen elítéli az erőszakot. Lásd YBARRA 2007, 397.

¹⁰⁰ Az Amerika-közi Bíróság igen széles teret enged a tanácsadó véleményezési eljárásban is a „civil” részvételnek. Bővebben lásd CAÇADO TRINDADE 1998, 142.

¹⁰¹ EJAB, OC-18/03 tanácsadó vélemény, para. 47. és EJAB, OC-18/03 tanácsadó vélemény, Sergio García Ramírez kv., para. 11.

¹⁰² EJEB, Írország kontra Egyesült Királyság, 1978. január 18., No. 5310/71.

alárendelt szervek is megtegyék, illetve ezek elmulasztása esetén jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani.¹⁰³ Az Amerika-közi Bíróság később szinte szó szerint ismét idézi az EJEB hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos gyakorlatának összefoglalóját.¹⁰⁴ A tanácsadó vélemény későbbi részeiben is találkozunk az európai gyakorlattal. Annak kapcsán, hogy az állam magánszemélyek között is köteles biztosítani az alapvető jogok élvezetét, hivatkoznak a fent már említett *X. és Y. kontra Hollandia ügy* mellett a *Young, James és Webster kontra Egyesült Királyság ügyre*.¹⁰⁵ Utóbbiban megállapították az állam felelősségét a tekintetben, hogy nem volt a demokratikus társadalomban szükséges az a korlátozás, miszerint a szakszervezeti tagságot kötelezővé tették az alkalmazásukat folytatni kívánó kérelmezők számára.¹⁰⁶ Trindade bírónak a tanácsadó véleményhez fűzött különvéleményében visszaköszönnek a fenti európai ügyek – e különvélemény mustra alá veszi a nemzetközi gyakorlatot, és az abból levont következtetései messzebb mennek a többségi véleménynél: szerinte e rendelkezések célja nem csupán az egyes diszkriminatív cselekmények tiltása, hanem a teljes diszkriminatív társadalmi struktúra kiiktatása.¹⁰⁷ Trindade egyik írásából azonban kitűnik, hogy a fenti ügyeken túl az európai (bizottsági és bírósági) gyakorlat egy nagyobb szegmense is – habár hivatkozás nélkül – inspirációul szolgált: például az *Abdulaziz, Cabales és Balkandali kontra Egyesült Királyság*¹⁰⁸ vagy a *Beldjoudi kontra Franciaország*¹⁰⁹ ügyek.¹¹⁰

A *huszonegyedik tanácsadó vélemény*¹¹¹ a migráns gyermekek jogaival foglalkozott. Ebben egy 2006-os belga ügyre hivatkozva megállapították, hogy a zárt befogadó központok – sérülékenységükre tekintettel – nem megfelelőek a migráns gyermekek számára, illetve utalt azon megszilárdult európai ítélkezési gyakorlatra, mely szerint az érintett olyan betegsége, amelyet a származási országban nem képesek kezelni, indokál szolgál a kitoloncolás megtagadásának. De hivatkozott még az európai rendszerre a tisztességes eljárás és a non-refoulement elv összefüggései, valamint az életkörülményekből adódóan az embertelen, megalázó bánásmód kapcsán is.¹¹²

¹⁰³ EJAB, OC-18/03 tanácsadó vélemény, para. 80.

¹⁰⁴ EJAB, OC-18/03 tanácsadó vélemény, paras. 89–90.

¹⁰⁵ EJEB, *Young, James and Webster kontra Egyesült Királyság*, 1981. január 13., No. 7601/76, 7806/77.

¹⁰⁶ EJAB, OC-18/03 tanácsadó vélemény, para. 143.

¹⁰⁷ EJAB, OC-18/03 tanácsadó vélemény, Antonio Augusto Cançado Trindade kv., paras. 61–62.

¹⁰⁸ EJEB, *Abdulaziz, Cabales és Balkandali kontra Egyesült Királyság*, 1985. május 28., Nos. 9214/80; 9473/81; 9474/81.

¹⁰⁹ EJEB, *Beldjoudi kontra Franciaország*, 1992. március 26., No. 12083/86.

¹¹⁰ CANÇADO TRINDADE 2008.

¹¹¹ EJAB, OC-21/14 tanácsadó vélemény, 2014. augusztus 19.

¹¹² EJAB, OC-21/14 tanácsadó vélemény, paras. 180., 229–230, 237., utóbbiban a ma Európában is sokat idézett *M.S.S. kontra Belgium és Görögország* ügyet idézve (EJEB, *M.S.S. kontra Belgium és Görögország*, 2011. január 21., No. 30696/09.).

Az eddigi utolsó, 2016 februárjában született *huszonkettedik tanácsadó vélemény* – amely a jogi személyeknek az amerika-közi rendszerben biztosított jogokról szól – szintén kitér (többek között) az európai rendszer ismertetésére is, ahol egyébként valóban elfogadott a természetes személyek mellett a jogi személyek jogainak védelme is.¹¹³

4. ZÁRÓ GONDOLATOK – HOVA TOVÁBB?

A fent bemutatott, rendkívül jelentős európai befolyás nem meglepő. A két bíróság kölcsönhatása – ahogyan az az amerikai hivatkozások egy részéből is kiderül – még az 1960-as évekre, az Amerikai Egyezmény keletkezésének idejére nyúlik vissza. Még René Cassin és Giorgio Balladore Pallieri európai bírák is részt vettek – megfigyelőként – az Amerikai Egyezmény megalkotására összehívott konferencián, sőt, annak munkamegbeszélésein René Cassin kifejtette az európai hibákat is.¹¹⁴ Ez is megalapozhatta a tanácsadó véleményekben is megjelenő, az európai gyakorlatra történő rendkívül gyakori hivatkozást.

A jövőre nézve joggal bízhatunk a tendencia folytatásában. Az Amerika-közi bírák már akkor is nagy jelentőséget tulajdonítottak európai társuk ítélkezési gyakorlatának, amikor az még igen szerényen hivatkozott a San José-i gyakorlatra. Most, hogy ez a trend már megfordult,¹¹⁵ és Európa is jobban figyel az Amerika-közi eredményekre, semmi okunk feltételezni az Amerika-közi gyakorlat megfordulását. Fontos hangsúlyozni, hogy ez az egymásra hatás semmivel sem csökkenti a regionális bíróságok presztízsét, viszont nagyban növeli – univerzális értelemben is – az emberi jogvédelem szintjét.

Jelenleg több tanácsadó véleményezési eljárás is folyamatban van: a Costa Rica által a nemi azonosság és névváltás kapcsán kezdeményezett tanácsadó vélemény várhatóan kitér majd az EJEB Christine Goodwin és hasonló ügyekben hozott ítéleteire.¹¹⁶ Ecuador menedékjog kapcsán feltett kérdésére adandó válaszában az EJAB valószínűleg szintén utal majd a strasbourgi gyakorlatra – még akkor is, ha tudnunk kell, hogy az EJEB főként a kiutasítás kérdésével foglalkozott; egyéb aspektusokból azonban az EJAB hajtott végre nagyobb jogfejlesztést (mint láttuk, még külön tanácsadó vélemények is születtek a kérdésben). Igazán izgalmasnak ígérkezik a Kolumbia által tanácsadó véleményezési eljárásra felterjesztett azon kérdés, amely egyes nagyobb projektek a tengeri környezetre gyakorolt hatása emberi jogi vetületeinek vizsgálatát kéri az EJAB-tól. E tekintetben – noha az EJEB főként a magánélethez való jog sérelme kapcsán, ritkábban más jogokkal összefüggésben valóban óriási lépést tett azzal, hogy beemelte egy környezetvédelmi kérdések vizsgálatát (szigorúan emberi jogi aspektusokból) az ítélkezésébe – Strasbourg valójában nem

¹¹³ EJAB, OC-22/16 tanácsadó vélemény, 2016. február 26., paras. 51–56.

¹¹⁴ Lásd PARKER 1983.

¹¹⁵ Lásd http://echr.coe.int/Documents/Research_report_inter_american_court_ENG.pdf (2017. 01. 20.)

¹¹⁶ EJEB, Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság, 2002. július 11., No. 28957/95.

alkotott (mert az egyezmény szövegéből adódóan nem is alkotott) forradalmit. Ettől függetlenül az EJAB minden bizonnyal megvizsgálja majd a strasbourgi gyakorlatot is.

A két bíróság kölcsönhatását, jelen esetben az európai ítélkezési gyakorlatnak az Amerika-közi bíraskodásra gyakorolt befolyását számos úton-módon mutathatjuk be. A tanácsadó véleményezési eljárások ennek azért különösen értékes eszközei, mert tükrözik a fejlődési tendenciát, és – a folyamatban lévő eljárások kapcsán – megadják nekünk (legalább részben) a jövőbe látás reményét is.

BIBLIOGRÁFIA

ACEVES 1998

ACEVES, William J.: The Vienna Convention on Consular Relations: a Study of Rights, Wrongs and Remedies. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, March 1998, Vol. 31, 257–304.

BUTLER 2005

BUTLER, Israel de Jesús: The Rights of the Child in the Case Law of the Inter-American Court of Human Rights: Recent Cases. *Human Rights Law Review*, 2005, Vol. 5, 151–166, 155.

CANÇADO TRINDADE 1998

CANÇADO TRINDADE, Antônio Augusto: The Operation of the Inter-American Court of Human Rights. In: *The Inter-American System of Human Rights*. Eds.: HARRIS–LIVINGSTONE, Oxford, Calendron, 1998, 133–150.

CANÇADO TRINDADE 2006

CANÇADO TRINDADE, Antonio Augusto: The Inter-American system of protection of Human Rights: the developing case-law of the Inter-American Court of Human Rights (1982–2005). In: *International Protection of Human Rights: Achievements and Challenges*. Eds.: GOMEZ ISA, Felipe–DE FEYTER, Koen. Bilbao, University of Deusto press, 2006, 475–506.

CANÇADO TRINDADE 2007

CANÇADO TRINDADE, Antonio Augusto: The Humanization of Consular Law: The Impact of Advisory Opinion No. 16 (1999) of the Inter-American Court of Human Rights on International Case-Law and Practice. *Chinese Journal of International Law*, March 2007, Vol. 6, 1–15.

CANÇADO TRINDADE 2008

CANÇADO TRINDADE, Antônio Augusto: Le déracinement et la protection des migrants dans le droit international des droits de l'homme. *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2008/74, 289–328.

CHOLEWINSKI 2008

CHOLEWINSKI, Ryszard: The Human and Labor Rights of Migrants: Visions of Equality. *Georgetown Immigration Law Journal*, Winter 2008, Vol. 22, 177–211.

EPPS 2004

EPPS, Valerie: Violations of the Vienna Convention on Consular Relations: Time for Remedies. *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution*, 2004, Vol. 11, 1–27.

LYON 2007

LYON, Beth: Tipping the Balance: Why Courts Should Look to International and Foreign Law on Unauthorized Immigrant Worker Rights. *University of Pennsylvania Journal of International Law*, Vol. 29, Fall 2007, 169–217.

PARKER 1983

PARKER, Mary Caroline: „Other Treaties”: The Inter-American Court of Human Rights Defines its Advisory Jurisdiction. *American University Law Review*, Fall 1983, Vol. 33, 211–243.

RAY 2003

RAY, Sarah M.: Domesticating International Obligations: How to Ensure U.S. Compliance with the Vienna Convention on Consular Relations. *California Law Review*, December 2003, Vol. 91, 1729–1765.

ROSENBLUM 2006

ROSENBLUM, Lilah S.: Mistakes in the Making: The Failure of U.S. Immigration Reform to Protect the Labor Rights of Undocumented Workers. *Human Rights Brief*, Spring 2006, Vol. 13, 23–32.

SATTERTHWAITE 2005

SATTERTHWAITE, Margaret L.: Crossing Borders, Claiming Rights: Using Human Rights Law to Empower Women Migrant Workers. *Yale Human Rights and Development Law Journal*, 2005, Vol. 8, 1–59.

SCHMID 2006

SCHMID, Julie Calidonio: Advisory Opinions on Human Rights: Moving Beyond a Pyrrhic Victory. *Duke Journal of Comparative and International Law*, Spring 2006, Vol. 16, 415–447

STRAUSS 1987

STRAUSS, Leslie R.: Press Licensing Violates Freedom of Expression – Cumpolsory Membership in an Association Prescribed by Law for the Practice of Journalism, 5 *Inter-Am. Ct. H.R. (Ser. A.)* (1986). *University of Cincinnati Law Review*, 1987/5, 891–317.

YBARRA 2007

YBARRA, Ray: Thinking and Acting Beyond Borders: an Evaluation of Diverse Strategies to Challenge Vigilante Violence on the U.S.–Mexico Border. *Stanford Journal of Civil Rights & Civil Liberties*, August 2007, Vol. 3, 377–423, 397.

YEARBOOK 1962

Yearbook of the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Directorate of Human Rights, 1962.